

چیلله

Like Free Stuff?

Go to

XWINNER.COM

Win Prizes, Giveaways
Sweepstakes & More!

بو مقاله ایکی بۆلومدن عیبارتدیر. بیرینجی
بۆلومده چیلله مراسیمی نین فلسفه سی و تاریخیندن سؤز
گئده جک، سونرا دا آذربایجاندا کئچیریلن چیلله مراسیمی نین
بعضی اؤزلیکلری و گؤزلیکلریندن دانیشیلا جاق.

علیرضا صرافى

گىرىش:

سوسىيولوقلارلا گۆره، ايلكىن اينسانين دونيا گۆروشو، اساطير (ميتولوژي)، انيمىسم، توتيمىسم و بو كىمى دونيا گۆروشلىرى اساسيندا قورولموشدور. او طبيعتين بوتون اؤنملي حادىثه لري اوچون ميتولوژيك مدل ياراداراق، اونلاري اؤز چىخارينجا تبيين ائتميش، هم ده اونلارلا بارىشاراق گئچينه بيلمىشدير. ايلكىن اينسان اؤزونون اويدوردوغو افسانه لره ايناناراق، طبيعتده باش وئرن چتىنلىكلره قاتلانيب، ياشاماغي باجارمىشدير.

اىستر اسكي توركلرين شامانلىق اينانجلاريندا، اىسترسه ده زرتشت ديننده، اود و اوجاق قوتسالدير. آذربايجان خالقي نين اينانجلار سيستمي تركييينده ايسلاميتدن اؤنجه كي هر ايكي دين (شامانلىق و زرتشتيلىك) اساس رول اويناميش و بوگونه قدر ده عرف، عادت و مراسيملر يميزده اؤزونو ساخلامىشدير. بونلارين هر ايكيسينده ده ايشيق، اىستي و گوندوز خئير، قارانلىق، سويوق، قيش و گئجه ايسه شر سايليلير (پاشا افنديف صص ۱۳۳-۱۳۶).

بىرىنجى بؤلوم:

چىلله مراسيمى حقينده بير پارا ملاحظه لر

چىلله گئجه سى مراسيمى نين منشائى:

- آتالار يميز "قورخ گئجه شرىندن" دئمىش لر

- ايلين ان اوزون گئجه سي چىلله گئجه سيدير، هم ده قيشين ايلك گئجه سي، قارانلىق، سويوق، اوزون بير گئجه، عجباً بو **مجمع الاشراين** كناريندان راحت مي كئچمك اولار؟

قاباق قیشدیر. کیم نه بیلیر نه قدر مال _ داوار پیهلرده
قیریلجاق، نئچه سود امر کؤرپه بلگینده دوناجاقمیش. قیشین
ایلک گئجه سینین قره قئییدی هرکسین جانینی آلدیقا، بیر
ایلنجه لی مراسیمله، بو گئجه نین شرینی بیر تهر باشدان
آشیریب و قارا قیشین قارشیسینا گوجلوروحیه ایله چیخماق
لازیمدیر. منجه چیلله گئجه سی مراسیمی نین اساس
فلسفه سی بودور. آما بونا باشقا سببلر ده سایماق اولار، بو
آرادا دکتور یاشار کالافاتین دوشونجه لری دقته لایققدیر.

یاشار کالافات_ آ گؤره چیلله مراسیمی تورک خالقلارینین
اینجلاریندا آلاهدان برکت و بوللوق تمناسی ایله علاقه داردیر،
او یازیر:

« اوزون قیش مؤوسیمی، اینسانلارین و حیوانلارین
یئیه جکلرینین، یاخاجقلارینین توکندیگی جیدّی بیر امتحاندیر.
عادتاً تصوفده کی "چيله" (چیلله) یاشانیلاراق نفس
تربیه سیندن گئچمیشدیر. نئجه کی قیشین دؤنملری آراسیندا
" بؤیوک چیلله " و " کیچیک چیلله " ده واردیر، چیلله دن
چیخیش بیر قوتلاماگی و حمدی بایرامینی گتیریر، بو روزی
یئتیرنه بیر شوکران یئنه ده داها بول وئرمه سی اوچون
یالواریشدیر » (Yaşar Kalafat, S.243) .

بونا شاهید اولاراق، سالماسدا یاشایان کوره سونولرین بیر
عننه سینى قئید ائتمک اولار: سالماسلی کوره سونولر چیلله
گئجه سینده قووورغا قوووروب، دامین دؤرد بوجاغینا داغیدارلار،
برکت رمزی اولان بوغдалاری داغیتماقلا دا اینانارلار کی گلن ایل
بوللوق اولاجاق (فیروز سعیدی).

بوکیمی عادت و اینانجلار، چیلله مراسیمی نین برکت موتیویله
سیخ باغلیلیغینی گؤسترمدیدیر.

ناردوقان، گوندوغان، یلدا:

گوللو یول اوغلونون یازدیغینا گؤره، اسکی تورکلر چیلله نین
ایلک گونونو بایرام ائدردی. " نار دوقان " (یاخود گوندوغان)
آدیلا مشهور اولان بو بایرامی هله ده تاتارلار، باشقوردلار،

چوواشلار و... قئیده آلیرلار. " نار " مونقولجا گونش دئمکدیر. تاتارلار اونا " کویاش تووآ = گونش دوغان"، باشقوردلار ایسه " ناردوقان " یا دا " ماردوقان " ، چوواشلار " نارتاوان" یاخود دا " نارتوکن" دئیر و بو گونو بایرام ائدیرلر.

آذربایجاندا " گون دوغان " بایرامی تمامیه اونودولموشسا دا آنجاق بیر عادت اولاراق بوگون بیر _ بیرینه راست گلنلر « اوزونه گون دوغسون »، « گونون آغ اولسون »دئییه خئیر _ دوعا وئرلر(Güllü Yoloğlu). ماراقلیدیر کی اسکی تورکلرین بو مراسیمی نین آدی، قدیم سوریانیلرده و آسوریلرده ده عینی معنای وئرلر بیر کلمه دیر: **یلدا**.

بیلدیگینیز کیمی تورک کلاسیک ادبیاتیندا بؤیوک چیلله نین ایلک گئجه سینه، "یلدا گئجه سی" ده دئییلیمیشدیر. بو گون بعضی شهرلی آذربایجانلیلار یلدا گئجه سی ترمینینی ده چیلله گئجه سی ایله پارالل ایشلدیرلر.

اصلینده سوریانجه اولان " **یلدا** " سؤزونون آنلامی " دوغوش " دئمکدیر. آسورجادا ایسه عینی ایله " بت یلدا " سؤزو دوغوشدور. دئمک " **یلدا** " یاخود " **گون دوغان** " دان اعتبارا گونلر بؤیومگه باشلار، بونا گؤره ده دوغوش معناسی وئرلر بو آدلاری اونا وئریلمیشدیر.

آرتیرمالیام بو اینانج دونیانین ایلک کریستیان خالق اولان آسوریلرین طرفیندن سونرالار حضرت مسیحین دوغوشو (میلادی) ایله عوض ائدیلرک، مسیحیلرین ایچینده

" کریسمس " اولاراق یاییلمیشدیر.

چیلله نین لغته و خالق تقویمینده کی آنلامی:

قیرخ آنلامینا گلن تاتجا " چهل " یاخود " چل " کؤکوندن اولان "چیلله" سؤزونون آنلامی آذربایجان دیلی نین ایضاحلی لغتینده بئله قئیده آیینمیشدیر:

1- دوغوشدان، تویدان و یا اؤلمکدن کئچن قیرخ گونلوک مدت

2- قیشین بؤیوک و کیچیک چیلله دن عیبارت ایلک ایکی آیی (ایضاحلی لغت، چیلله ماده سی)

فرهنگ معین ده ایسه بونلاردان علاوه " درویشلرین بیر بوجاغا سیغیناراق قیرخ گونلوک ریاضت ایچینده عیبادت ائتمه لر " آنلامی دا قید اولموشدور.

(فرهنگ فارسی، چله ماده سی).

قید ائتمک لازیمدیر کی اؤزبکیستان و قاراچای تورکلری ائله جه ده ایران تاتلاری آراسیندا قیش چیلله لریندن علاوه، یای چیلله لر ده وار. یای چیلله سی تیر آیی نین اولیندن باشلار. ایلین ان ایستی زامانینا فارس لارین " چله ی تابستان " دئدی کلری ده ائله همین خالق تقویمینه عایید ترمیندیر. یای چیلله لر ده قیشین کی کیمی ایکی بؤیوک و کیچیک چیلله دن عیبارت دیر و جمی 60 گون سورر.

آذربایجان و تورکیه ده "چیلله" سؤزو باشقا بیر آنلام دا داشیماقدادیر، او دا چتینلیک و زحمت دئمک دیر. دئمه لی هله ده خلق ایچینده ایشلنمکده اولان "چیلله تۆکمک، چیلله کس دیرمک، چیلله سی چیخماق"، بیر گلینین، زاهی نین، اوشاغین... هانسی سا بیر چتینلیک ویا زحمتدن قورتولماسینا عایید ایشلنن ترمینلر دیر.

ناصر منظوریه گؤره چیلله سؤزو تورکجه دیر معناسی ایسه سون درجه گئریلمه و چکیلمه دیر. چیلله گئجه سی ده قیش فصلی نین ان سویوق و ان اوزون گئجه سی اولدوغوندان بو آد اونا وئریلمیش دیر. (منظوری ناصر)

آنچاق بونو دا دئمه لییم کی سایین ناصر منظوری نین چیلله یه وئردیگی بو یئنی معنایه هئچ بیر سؤزلوکده راسلامادیم.

آذربایجان خالق تقویمینده اساس قیش یئتمیش گوندن عیبارت دیر:

40 گون بۇيوك چيلله: دي آيىنين اوليندن (دسامبرين 22_سيندن) بهمينين دوققوزونا كيمي (يانوارين 29_ونا كيمي)

20 گون كيچيك چيلله: بهمينين اونوندان (يانوارين 30_وندان) بهمينين سونونا كيمي

(فئورالين 19_ونا كيمي)

10 گون قارىننه چيلله سي: ايسفندين بيريندن (فئورالين 20_سيندن) اسفندين اونونا كيمي

(فئورالين سونو مارتين بيرينه كيمي) (انجوي شيرازي ص 42)

خالق اينانجلاريندا گۆره بۇيوك و كيچيك چيلله ايكي باجيدير. بو اوچ شر قوه لرين (بۇيوك باجى، كيچيك باجى و قارى ننه نين) هر اوچونون ده مونث ياخود قادين اولماسى، اونا عاييد اينانجلارين انااركيل ليك (مادرشاهليق) دؤوروندن گليب بيزه چاتديغيني ثبوت ائتمكده دير.

ايكىنجى بۇلوم:

آذربايجاندا چيلله مراسيمي:

چيلله قارپيزى

آذربايجاندا قيشا گيرمزدن اول قيش تداركو گؤرولر، بير چوخ يئرلرده بوتون پاييز آيلاريندا قادينلارين اساس چاليشماسى قيش زوماريندا صرف اولار. قوورما، تورشو، لاواشا، دن _ دؤش، يئرآلما، سوغان، قوروگؤي، روب و ... بو كيمي يئمكلري حاضيرلايب، قيش زوماري ائدرلر. بونلارين ايچينده بير ده " **چيلله قارپيزى** " اولماليدير.

بۇيوك چيلله باشلانان گئجه هامى بير-بيرينين ائوينه توپلانا، بير چوخلو قورو يئميشلر

(سبزه، جويز و قاخ...)، قووورغا، اييده، بعضا ده نار (و بو کيمي ياش مئويه لر)، پشمک، قووت، حالوا قوناقلار اوچون گئيررلر، ان سوندا دا چيلله قارپيزيني ديليم _ ديليم کسيب هاميا پايلارلار. چيلله قارپيزيني هامی يئمه ليدر، بيريسي ائوده اولماسا دا پاييني ساخلارلار و بئله اينانارلار كي چيلله قارپيزيني يئسه لر اونلارا سويوق ديميه جک.

سالماسدا ياشايان کوره سونولرين بئله بير قايداسی وار کی چيلله قارپيزيني مجلسده اولان آغ ساققالارين بيری کسيب « **قادا _ بالاميزی بو گئجه کسديک** » دئير و صاباحیسی گون چيلله قارپيزينين قابيقلارينی آخار سويو وئرلر (فيروز سعیدی).

چيلله ليک:

چيلله گئجه سی اوغلان ائويندن آداخلي قيزا چيلله ليک گؤندريلر، دئمه لی چيلله گئجه سینه عاييد يئمکلر او جمله دن: پشمک، قووت، حالوا، قورو يئميشلر، نار و ان واجيب اولان چيلله قارپيزینی (عموما بزه يرک)، بير خونچادا توپلانيب، آخشام باشی قيز ائونه گؤندريلر.

ائولنديکدن سونرا دا بير نئچه ايل قيز گلينه چيلله ليک گئدر، آما بو دؤنه خونچا اوغلان ائويندن دئييل، قيز ائويندن گؤندريلر. قيزين آتا _ آناسينا گؤره بو هديه لر اوغلان ائوی يانيندا قيزلارينين باش اوچاليغي ساييلير.

چيلله گئجه سی اوخونان نغمه لر:

مراسيم و مؤسيم نغمه لرينين بير پاراسی چيلله ايله علاقه داردير. داش ماکیدا چيلله گئجه سی بو نغمه نی اوخويارلار:

آی چيلله _ چيلله قارداش

آتین قمچيله قارداش

بير گلدين دانیشمادين

قلبیم آچيلا قارداش (انجوى شیرازی، ص 47)

مشهور فولکلور شوناس عزیزه خانیم جعفرزاده ده اؤز آتاسیندان
اښیتدیگی بو نغمه نی بئله ثبت ائتمیشدیر:

قووب، قیشی آیازی

کسدیک چیلله قارپیزی

آلاه یئتیرسین روزی

ائل قالماسین تامارزی

کلاسیک ادبیاتیمیزدان، ماکیلی شاعیر "یلدا" نین دیلر ازبری
اولان بو میصراعلاری، دا چیلله گئجه لری ییغینجاقلاریندا بیر
تاپماجا کیمی اوخونار:

یلدا گئجه سی بیردی

ایلده بیر اولار یلدا

یا رب بو نجه سیردی

بیر آیدا ایکی یلدا ؟

بورادا سئوگیلی سی نین آی اوزونون ایکی طرفینده ساللاناتان
هؤروکلرینی گؤرن شاعیر، اونو بیر آیا و ایکی قارا و اوزون یلدا
گئجه سینه بنزدرك بو اسرار انگیز گؤز للیگین قارشیسیندا حیرته
دالمیش و بو اینجه شعر یاراتمیشدیر.

فالا باخما:

. چیلله گئجه سی فالا باخارلار، کندلرده و ائلات ایچینده یایغین
فالار بایاتی فالی و قولاق آسدیدیر. قئید ائتمک لازیمدیر کی بو
فالار چیلله گئجه سیندن علاوه آخر چرشنبه ده یایغیندیر.

بایاتی فالی:

چيلله گئجه سينده بير قيز اوشاغيني بولاق باشيندان سو
گتيرمگه گؤندررلر، او يول بويو كيمنسه ايله دانيشمامالي،
چاغيرسالار بئله جواب وئرمه مەليدير. قيز گتيرديگي سو
كؤزه سيني ائوده آغ بيرچك بير خانىما تاپشیرار، او دا سويو
تؤكر بير قابا اوستونه ده تمیز بير پارچا چكر. سونرا قيز گلينلر و
فالينا باخماق ايسته ين خانىملار قابين اطرافينا توپلانا،
هره سي اؤزوندن بير نیشان سو قابي نين ايچينه آتار. مثلا
مينجيق، اوزوك، سانجاق و ساييره، قيزلاردان بيرى الينى
سالار قابين تكيه و سويو دولانديرا-دولانديرا، مجلسده كيلر ده
هره سي ايسته ديكلري باياتي نين ايلك ميصرعسينى
اوخويارلار،

مثلا بيرى دئير:

_ اينده بايدا گلين

او بيرى ايسه:

_ قاپيدان بيرى گلدي

و.....

كيمن قابا آتديغي نیشان قيزين اليه گلسه، اوخونان سون
باياتيني كاميل لشديرمه ليدير و او باياتي همين شخصين وصف-
حاليدير دئيرلر. مثلا:

اينده بايدا گلين

دورودو چايدا گلين

تاري مورادين وئرسين

آچيلان آيدا گلين

(بونون معناسي بودور كي نیشان صاحيبي گلن آي اؤز مورادينا
چاتا جاقدير)

قاپيدان بيرى گلدي

گۆزومون نورو گلدي

بو آرخی کیم آریتی

سو بئله دورو گلدي

(دئمک نیشان صاحیبی نین یولدا مسافیری وارسا، او ساغ-
سلامت گلیب، چاتاجاق، یا دا نیشان صاحیبی نین گلن گونلری
خئیرلی و ایشیقلی اولاجاق) (یکانی زارع صص 64-66).

. قولاق آسدى:

کند ائولرینده بیر _ بیرینین دامینا چیخیب، قولاق یاتیردارلار
گۆرسونلر ائو اهلی ندن دانیشیر. سۆزلری هر بیر مؤوضوعدا
اولسا، اؤز فیکرلرینجه اونو بیر یئره یوزوب، اورکلرینده
توتدوقلاری نیتین جوابینی آلارلار.

اونا گۆره ده بو گئجه هامی چالیشار خوش صۇحبتلر، یاخشی
سۆزلر دانیشسین، آغیزینی خئیره آچسین، دئیرلر ائشیدن
اولار قوي قولاغینا خئیرلی سۆزلر دَیسین، بلکه موشگولو
آچیلسین! (یکانی زارع ص 66).

چیلله لرین دئیشمه سی:

خالق اینانجلارینا گۆره ، بؤیوک چیلله نیسبتا عاغیللی و
انصافلیدیر، آما کیچیک باجی عکسینه چوخ عصبی و
منطیقسیزدیر. آجیغی توتاندا کیمسه یه آمان وئرمز. اردبیلده
چیلله گئجه سی یئیپ، ایچدیكدن سونرا جماعت چؤله چیخار
و شاختایا اوز توتوب، دئیرلر:

- بؤیوک چیلله ! سن آلاه برک توتما

بونو دئیرکن ده اینانیرلار کی دوغرودان دا بؤیوک باجی بونلارین
سۆزونو ائشیدیر و بو قیشی برک توتمایاجاق.

بۇيوك چىللە و كىچىك چىللە آراسىندا خالقىمىزىن دىلىندە
دولاشان بئله بىر مېتولوژىك روايت وار:

"بىرگون بو ايكى باجى بۇيوك چىللە و كىچىك چىللە ايده
آغاجى آلتىندا اوتوروب، دانىشىردىلار، كىچىك باجى ، بۇيوك
باجىدان سوروشار:

_ سن گئىدىن نئىلەدىن؟

دئىر :

_ من گئىدىم هامى نىن اللرىن تىندىرىن اوستونه سالىدىم،
دونداردىم، اوشوتدوم، ناخوشلاتدىم، گلىدىم!

كىچىك باجى دئىر:

_ بولار بىر ايش دئىل كى من گئىسم، قارىلارى كوركىدن،
لولئىنلرى لولوكىدن، گلىنلرى بىلكىدن، كۆرپەلرى بىلكىدن ائلم!

بۇيوك باجى دا دئىر كى:

سن ده بىر ايش گۆره بىلمىزسن چونكو قاباغىن يازدى،
عۇمورىن آزدى.

بو توفارقان واريانتى ايدى، خويدا دا بئله دئىرلر:

» بۇيوك چىللە دئىر:

من گئىدىم هامى نىن اللرىن باغلادىم، تىندىرىن اوستونه
سالىدىم گلىدىم.

كىچىك چىللە ده دئىر:

من سىن كىمىن دئىلم، گئىدىم، هامىنى تىندىردىن قوۋوب،
كوفلەدن چىخاراجام، اوشاقلارىن اللرىن بئشىكدە، قوجالارىن
اللرىن بوز سىندىراندان چاتلاداجام، گلىنلرىن يىنى بولاق
باشىندا دوندوراجام».

كوسا _ گلىن:

ایکی چیلله نین آراسیندا بوتون قیش بویونجا چوخ اسکی
زامانلاردان قالان **کوسا_ گلین، خیدیر نبی،**
سایاچی کیمی مراسیملر و بایراملار کئچیریلر.

بورادا میثال اوچون کوسا _ گلین مراسیمینه قیساجا ایشاره
ائده جگم:

کوسا_ گلین مراسیمی زیرنا، دوهول ایله مشایعت اولار، کوسا
یئل قوواندان ساققال قویار، باشینا ایکی بویونز تاخار، یانینا دا
بیر گلین سالار، بیر ده اؤزویله چووال داشییان بیریسینی
دولانديرار. بونلار کند ایچینه گلیب، چالیب، اوخویوب، اوینایارلار.
کوسا _ گلین شعرلریندن بیر نئچه سینی آشاغیدا وئیریم:

کوسا گلیر هاوادان

ساققالی یئل قووادان

کوسانین پابین گتیر

آی خانیم، ائوین آوادان

***.هه**

جانیم قاراباش قویون

قارلی داغلار آش قویون

اوج گون، اوج گئجه کئچر

کوسایا یولداش قویون

*****.

جانیم او قاتار کئچی

قایادا یاتار کئچی
قیش سویوغو گلنده
بالانی آتار کئچی

*** *

آی خالا خالا دور ایندی
یوک دیینه سوز ایندی
چؤمچه نی دولدور ایندی
آلاه بالان ساخلا سین

دو بیزی یولا سال ایندی (انجوي شیرازی ص 95-98)

چیلله قوودو:

قیشین باشلان قیچیندا چیلله لری قارشیلایان خالق، کیچیک
چیلله نین سون گونو ده اونو قووالایاراق یولا سالار.

آذربایجاندا کیچیک چیلله نین سون گئجه سینه **کورد اوغلو** بعضا
ده **صیاد اوغلو** دئیرلر. بو گئجه قیز _ گلینلر داما چیخار و دامدا
اود یاندیریب، قارلاری اونون اوستونه سوووراراق اوخورلار:

چیلله قوودو، چیلله قوودو

سحر مینجیق، سحر مینجیق (انجوي شیرازی ص 48)

سحر مینجیق دئیکده صاباحیسی گون مینجیق _ مینجیق
یاغیش یاغاغاغینا اینانارلار. سایین قالادا ایسه بو شعر اوخونار:

چیلله قاچدی ها چیلله قاچدی

بالالارینی گؤتدو قاچدی

کورد اوغلو:

چیلله نین سون گونو حاققیندا دا میتولوژیک بیر روایت وار:

« دئییرلر کیچیک چیلله نین ایلک گونونده، لئیلک گلیب گؤلون دونوق سولارینا قونوب، بوزلاری اریدر. آما بیر دفعه هاوا بتر کولک ائلیردی. یامان سویوق دوشموشدو، پیشیکلر میرنوو دوشوب، آج قورد آدام اتینه یئریکله میشدی. خالق نه قدر حاجی لئیلگین یولونو گؤزله دیلرسه اوندان خبر اولمادی.

صیاد بابا دئدیکلری بیر تاری تانیان، آغزی دعالی یاخشی کیشی وار ایدی او جماعته توختاخلیق وئریب، دئییردی: « نییاران اولمایین حاجی لئیلک هریاندان اولسا گلیب، چیخار. بیر آز دا دؤزمه لیک ».

آما گؤزله گؤزون وار اولسون. لئیلکدن خبر اولمادی آخیردا جماعت یورولوب، کور _ پئشمان ائولرینه دؤندولر. صیاد بابانین کورداوغلو آدیندا بیر اوغلو وار ایدی، ائوه گلیب، اوغلونا دئدی: « اوغلوم دور پار _ پالتاریوی گئی! باخ گور بلکه حاجی لئیلک گلیب، گدیکه قالب ».

کورداوغلو چاریقلارینی گئیپ، پاتاواسینی باغلادی، کورکونو ده چیگینه سالیب، آلا چلیوو یاغا-یاغا داغ یوخاری یولا دوشدو. آخیردا گئدیپ، یوخوشون باشینا چاتدی. باخیب گوردو صیادبابا دئین کیمی لئیلک گلیب، قاردا قالب. تئز اونو قوجاغینا آلیب، کنده ساری قایتدی، بونو گورن کیچیک چیلله لاپ سالدی. عینادینا ساغدان سولدان چارپاز قار یاغدیریب، کولک ائله دی. کورداوغلو، لئیلک اوشومه سین دئییه اونو کورکونون ایچینه آلدی، آما کیچیک چیلله قارلاری صیاداوغلونون اوز گؤزونه سوووروب، یولونو آزدیردی. کورداوغلو بیر داشین دالیندا گیزلنپ، اؤزونو کولکدن قورویوب، لئیلک ایله سحره کیمی اورادا قالدی.

آما گل گور کی کورداوغلو گلهمیینجه آتا _ آناسی برک نییاران قالدیلار، گئجه نی بیر نچه ساعات یولا گؤز تیکدیلر، خبر اولمادی، کور _ پئشمان باشلارینی آتیب، یاتدیلار.

آناسى ياتدىغى يىردە دۇشونۇ چىخارىپ، يىرە داياىدى، سحرە
ياخىن صياد بابانى اوياتدى كى « مۇشتولۇغومۇ وئىر، اكر
كورداولۇ ايندىيەجن دىرى قالسا داها بوندان سونرا اۇلمز
«دئدى.

دئدى: من دۇشومۇ يىرە دايامىشدىم، سحرە كىمى سويوقدان
آز قالا دونوردو، آما ايندى يىر قىزىشدى، دئمەلى يىر نفس
چكىب، قىزىشماغا باشلامىشدىر!

بىر آزدان گۇردولر كورداولۇ ساغ _ سلامت گلىب، چىخدى.

او لئىلگى دە بىر باشا گۇل سولارىنا آپارمىش، او دا بوزلارى
ارىتمگە باشلادى .».

سونوچ و سون سۇز:

1- چىللەيە عايىد اينانجلار، آناركىللىك (مادرشاهلىق) دۇرونە
قايدىر.

2- چىللە مراسىملرى، اىكى هدىقى قصد ائدىر: بىرىنجىسى
بوللوق، آلاهدان بركت اىستەمە و
اىكىنجىسى اينسانلارى قىشىن چتىنلىكلرىنە قاتلاشماق
اوچون روحا حاضىرلاتماق .

3- آذربايجاندا بۇيوك چىللەدن كىچىك چىللەيە اىكى آى سورن
مراسىم اصلىندە چوخ مركب و بۇيوك بىر كمپلكسىدىر. اورادا
اىلنجه، ماهنى، رقص، اينانچ، فال، ميتولوژى، بىر چوخ عادت
عنەدن بحث ائتمك اولار.

و سون سۇز: بو عادت _ عنەلرىن بىرىسى دە چىللە
گئجهسىندە هامىنىن آغىزلارىنىن خئىرە آچىلماسىدىر. قوي
منىم دە سون سۇزوم خئىردوعا ايله بىتسىن:

يايىنىز يايلاق ، قىشىنىز قىشلاق اىچىندە اولسون!

يازىنىز آىرانسىز، قىشىنىز يورغانسىز اولماسىن!

قارلى قىشىنىز اولسون، كۇلگەلى يايىنىز !

قارشى گن قيش هاردا قيشلاسا دا، اوغول_ اوشاغينيزين جانيندا قيشلاماسين!

سون

تهران 11 / 1388/9

..

قايناقلا:

1- Yaşar Kalafat »Türk Halk İnançları« (Bereket Motivi)

2- Güllü Yoloğlu »Milli deyerlerimizi araşdırarkən« <http://dgtp.org/news/46.html>

3- Əfəndiyef, paşa(1992), Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyatı, Bakı: mə'arf nəşriyyatı.

4- فیروز سعیدی <http://www.kuresunni.com>

5- یکانی زارع، پرویز (1377)، آذربایجان شیفاهی ائل ادبیاتینا بیر باخیش، تهران: نشر اندیشه نو.

6- انجوي شیرازی، سید ابوالقاسم (1354)، جشنها و آداب و معتقدات زمستان جلد دوم استانهای آذربایجان و همدان، تهران: انتشارات امیرکبیر.

7- اوروجوف، ع.ع. (1376)، آذربایجان دیلینین ایضاحلی لغتی، کؤچورن بهزاد بهزادی، تهران: انتشارات درسا.

8- معین، محمد (1353)، فرهنگ فارسی، تهران: انتشارات امیرکبیر.

9- منظوری ناصر، دیلماج درگیسی سایى 34

طاقیم گئدی قراریم یئنه الدن

یئنه فریاد ائلیرم ای گوزل الله

یئنه مشتاق اولورام صبریوه

! ای صبره خزینه

یئنه مدهوش اولورام فضلیوه

! ای فضل دفینه

, سنه مین باش وئره گر

, عشق نشان اولماسا

هرگیز

, آدیم آدیمدان آتانماز

شریانیم قیریلیر خلف شهادت ده ییل البته

اورک جان بوجاغیندا

ائله دارتینمادا تا یول وئره معشوق

شرف عشق چالا شوکت محبوب

نظرین کسمه سن ای درد کلامین جانا چاتمیش

, آلیشیر خانه ی دل

ساحت ملکون گوره مجنون

, صبر وئر

طاقتيم گئتي قراريم يئنه الدن

يئنه ليلا زولوفون گورمده باش وئردى

مصفاى وجودوم

اولا مجنون

سانيرام كورپه اوشاق تك

حامى محبوب اولورى

ديده نا ديده سراييم

بورولوب بوش بوش اوتورماق نه يه لازم

قوى گله قوى چالا سازين

درس خوش رقص سما چالمادا رازين

شرطى يوخدور

حامى پروانه اولوپ

جانى بو جانانه قاتيبيلار

حامى هم ساز اولاييلسه

حامى دم ساز اولاييلسه

اوندا هچ فاصيله قالماز

بو سرايىن نظر ايچره منيله سن داها اولماز

اوندا بيرلشمده يالتاخ داها يوخدور

چكيل اى شيطنتين چرخه دايانميش

قوى بو انسان جانا ده سين

فلکین چرخى قيريلسين
قوى بو ليلا صنم اولسون سره لنسين
تانريدان فرش زمان ايچره فنا در سپله نسين
عاشق اوتلانمادا ميخانه يولى
عشقه بورونسين

رضا رحيق

لاله چلنگى

بیر گول چیچگی قوپ قورى چولده یئره دوشموش
بوعطریده بیرگول لئچیین اوخ ازه بیلمز

تازه آچیلان غنچه ییمیش سهو ائلدیم من
هرکسده جسارت اولا بیلمز، اوزه بیلمز

سوز قوشماغا شعر یازماغا تانری کومک ائتسین
تانری کومکی اولماسا ، انسان یازا بیلمز

قان قیرمیزی گول لاله چلنگین یثره دوزموش
قاپ قاره سویوخ تورپاغا هرکس دوزه بیلمز

اوز عشقینه دیز ایسه ده سرمست اولان عاشیق
گراولسادا اوخ ، سجده ده باتمیش دیزه بیلمز

هرکیمسه کی درسین آلا زهرا بالاسیندان
اورگندیینی، دنیا ییغیشسا پوزا بیلمز

ظن ائيله دی کی اورته بیلر قاره بولودلار
اون دورت گئجه لیک آی قاباغیندا دوزه بیلمز

آهو بالاسی گر سوسوز اولسا سو وئره رلر
بیرخیردا بالیغ ، قیرمیزی عمان اوزه بیلمز

یورقون دی علمدار حسین ، آرخایا دونمز
جان قویدی مرام اوسته، بونو! چای گوزه بیلمز

بوظولمه کی لایلا ایله زینب دوزه بیلدی
داغلار بئیلینه چات سالار آنجاق دوزه بیلمز

دریاچه آووج آتدی حمید داملا گوتوردی
دونیا بیغیشا شاعر اولا ، دوز یازا بیلمز

حمید انباز

چیلله گنجه سی

دسته دسته گلیب گئدر
قوناقلار چیلله آخشامی
سحره دک قاش گؤز ائدر
چراغلار چیلله آخشامی

قاری ننه ناغیل دئییر
داغ، دره آغ دونون گئییر
یانقلار گول دوداق غنچه
گلین لره گلر خونچا
تاباقلار چیلله آخشامی

هورولوبدی پنجره لر

دوزلوبدی شبیره لر
گنجه کئچر هئچ آچیلماز
یاتاقلار چیلله آخشامی

لبو حاضر پخله پیشیر
آش قئینه بیر قازان داشیر
کورسو ندن قورولماییر
اوینا ماقدان یورولماییر
اوشاقلار چیلله آخشامی

دینقیلداییر تار قاواللار
ایین لرده تیرمه شاللار
قیل و قالدی چال ها چالدی
هر ساعاتدا دول بوشالدی
اطاقلار چیلله آخشامی

دمله نیبدی یارپیز چایی
قیز اوغلانا قارپیز پایی
کیمسه یئمیشی خوشلاییر
قارپیزی کسب قاشلاییر
پیچاقلار چیلله آخشامی

ساللانییدی آسما اوزوم
ایرفلردن دوزوم دوزوم
سایاچی نی خوشلاندریر
سینه لری آشلاندریر
قویماقلار چیلله آخشامی

ایده کشمش نار دنه سی
گردکان فندوقون سسی
سفره لره گلمکده دی
آچیلماقدا گولمکده دی
دوداقلار چیلله آخشامی

(محمد حسین طهماسب پور شهرک (میرزا

!کیمدیر بو چیلله؟

سۆيلىه يىن بىر گۇروم كىمدىر بو چىللە،
آلادا ياندىرىپ تىندە بوغورسوز؟
جوجەلر قانلىسى تولكودور مگر؟
يىواسىن اوتلايىپ ايتلە قوورسوز؟

ناغدا تىك باشىنى تومارلاياركن،
سۆيلورم يوخ قىزىم، يانىلما آرتىق،
بو چىللە نە قوردور، نە دە تولكودور،
نە دە شر گىزلەنن كۆھنە داغارچىق

اوزونلو گىجەدن بىزىكن زامان،
خىاللار آتىنى تومارلار انسان،
پىس گونون ائىنىدن بويوندان كسر،
قىسسالىدار عۇمرونو بودارلار انسان

پىس گونون عۇمورو اوزون اولسا دا،
خورسانىر، دىردە(؟) انسان اسكىدن
سازاقدان، شاختادان آغير نىرتىن،
بىلنچى بىلدىرىپ انسان اسكىدن

شاختانىن قوينوندا، قاردا، بوراندا،
انتظار گۇزوموز يىنە يازدادىر،
دىدرگىن بولبولون، تالانان يازىن،
نغمەسى اوركەدە، سۇزو سازدادىر

دۇزومون اليلە انسان ھر زامان،
كدرىن اونودوب، دوگونون آچىب،
قىش عۇمرون دوغرايىپ، بودارلاماقدان،
حكىمتلر گىزلەنىپ مەنلار ياتىپ

يامانىن دالىنجا قىزىم ھر زامان،
رسمىدىر چالىنار بىر قارا بايلاق،
مەناسى بودور كى يامانىن سىسى،
سال آتدان اوجالسىن، دۇنمەسىن آنچاق،

آز ياشا، دوز ياشا سن ده عؤمرونده،
اوميدلر دينله دن اينجه بير ساز اول،
اوزونلو قيش اولما، بئزدير يوران،
.خلقيوه بير گونلوک باهار اول، ياز اول

بير اوزون ياز اولسون، بير اوزون ده قيش،
ياخشي يا، ياخشي اول پيسين آتيش،
ناغيللار بزگي پريلر کيمي،
باتلاغا باتاين اليندن ياپيش،

ائله قايغي چکن آز دا ياشاسا،
ائل اونا ابدی حیات باغيشلار،
اوزالدار عؤمرونو آرزيلار کيمي،
.آديني سيلنمز ياغان ياغيشلار

داغ بويو کول اولما بير آز سورمه اول،
گؤزلرر گؤزونه ياخشينلار سني،
يانگيلان ياغ کيمي حق چيراغيندا،
.اورکده ياشاتسين قالانلار سني

حياتين اولماسين پولاد اؤز قيلينج،
شيمشک تک طاليمين الينده شاخسين،
بير گونلوک چيچک اول گؤزلرر سني،
.سئوينجله قوپاريب، ياخايا تاخسين

قورشون تک داملاما حسرت گؤزوندن،
گولوش اول دوداقدان غنچه تک آچيل،
يازلارا آداخلان چيچکلر کيمي،
.پارلايان قنديل اول اورکده آسيل

(حيدر عباسي) باريشماز

